

О. Д. Бойко

Історія України

Підручник

ам!
альма матер
серія

- Первісне суспільство і перші державні утворення на території України
- Київська Русь
- Галицько-Волинська держава
- Українські землі у складі Литви і Польщі
- Україна в XVII—XVIII ст.
- Україна в XIX ст.
- Україна на початку XX ст.
- Україна в складі СРСР
- Україна на шляху незалежності

О. Д. Бойко

Історія України

Підручник

4-те видання, доповнене

Київ
«Академвидав»
2012

УДК 94(477)(075.8)
ББК 63.3(4УКР)я73
Б77

Затверджено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист № 1/11-5226 від 17.04.2012 р.)

Перші три видання "Історії України" О. Д. Бойка запам'яталися студентам і набули популярності у вищій школі як навчальні посібники. У них приваблювали компактність і лаконічність тексту, концептуально-сміслова самодостатність, аналітичність, системне, науково коректне мислення автора, розкуте і тактовне слово. Нині це видання здобуло статус підручника. При його підготовці уточнено деякі формулювання, розширено, конкретизовано висвітлення окремих подій і фактів. Викладені вони в єдностях і суперечностях різноманітних тенденцій з осмисленням зумовленості вчинків історичних постатей. Проаналізовано і сучасні політичні, соціально-економічні, духовні процеси та тенденції.

Підручник прислужиться студентам, викладачам вищих навчальних закладів. Корисним буде учителям середніх шкіл та всім, хто прагне пізнати минуле, порозмірковувати над сучасними реаліями нашого народу.

Рецензенти:

доктор історичних наук *В. В. Кривошея*;
доктор історичних наук, професор *В. М. Ричка*;
доктор історичних наук, професор *Я. М. Чернега*

ISBN 978-966-8226-89-2 (серія)
ISBN 978-617-572-042-4

© Бойко О. Д., 1999
© Бойко О. Д.,
4-те видання, доповнене, 2012
© «Академвидав», оригінал-макет, 2012

Зміст

1. Первісне суспільство і перші державні утворення на території України	1.1. Початок формування людської цивілізації на території України	9
	1.2. Скіфо-сарматська доба, Античні міста-держави Північного Причорномор'я	22
	1.3. Східні слов'яни в VI—XI ст.	31
2. Київська Русь	2.1. Походження Давньоруської держави	39
	2.2. Виникнення і становлення Давньоруської держави (кінець IX — кінець X ст.)	42
	2.3. Піднесення і розквіт Київської Русі (кінець X — середина XI ст.)	48
	2.4. Політична роздрібненість Київської Русі (кінець XI — середина XIII ст.)	54
	2.5. Монгольська навала і встановлення золотоординського іґа	58
	2.6. Політичний устрій	62
	2.7. Соціально-економічний розвиток	64
	2.8. Етнічний розвиток	68
	2.9. Хрещення Русі	72
	2.10. Характерні ознаки та особливості розвитку культури Київської Русі	76
	2.11. Походження і суть національного символу — тризуба	81

3. Галицько-Волинська держава — спадкоємиця Київської Русі	3.1. Утворення, піднесення і занепад Галицько-Волинської держави	85
	3.2. Роль Галицько-Волинського князівства в історії української державності	91
4. Українські землі у складі Литви і Польщі	4.1. Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського	92
	4.2. Польська експансія на українські землі наприкінці XIV — в середині XVI ст.	96
	4.3. Люблінська унія	99
	4.4. Утворення Кримського ханства і його експансія на українські землі	102
	4.5. Соціально-економічні процеси в XIV—XVI ст.	104
	4.6. Церковне життя. Берестейська унія	113
	4.7. Культура України в XIV—XVI ст.	116
5. Виникнення українського козацтва	5.1. Феномен козацтва: генезис, характерні ознаки та особливості	122
	5.2. Запорозька Січ	126
	5.3. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI — на початку XVII ст.	129
	5.4. Козацтво як впливовий чинник міжнародного життя	136
6. Українська національна революція	6.1. Причини, характер, періодизація революції	140
	6.2. Розгортання національно-визвольної війни (лютий 1648 серпень 1657 р.)	146
	6.3. Утворення Української гетьманської держави	154
	6.4. Громадянська війна і поділ козацької України на два гетьманства (вересень 1657 — червень 1663 р.)	157
	6.5. Боротьба за возз'єднання Української держави (червень 1663 — вересень 1676 р.)	162
7. Україна наприкінці XVII — у XVIII ст.	7.1. Українська державність наприкінці XVII т- на початку XVIII ст.	168
	7.2. Колоніальна політика Російської імперії щодо України у XVIII ст.	176
	7.3. Правобережна Україна наприкінці XVII — у XVIII ст.	180

	7.4. Соціально-економічний розвиток наприкінці XVII — у XVIII ст..	186
	7.5. Культура України наприкінці XVII — у XVIII ст.	191
8. Україна в першій половині XIX ст.	8.1. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії	201
	8.2. Суспільні рухи	205
	8.3. Національне відродження в Україні. Кирило-Мефодіївське товариство	216
	8.4. Західноукраїнські землі під владою Австрійської імперії	224
9. Україна в другій половині XIX ст.	9.1. Модернізаційні процеси в Російській імперії та Україна	235
	9.2. Суспільні течії і рухи другої половини XIX ст.	241
	9.3. Соціально-економічний розвиток у пореформений період	248
	9.4. Українська культура в другій половині XIX ст.	257
10. Україна на початку XX ст.	10.1. Соціально-економічний розвиток на початку XX ст.	269
	10.2. Національний рух на початку XX ст.	272
	10.3. Україна в період першої російської революції 1905–1907 рр.	277
	10.4. Україна в роки третьочверневої монархії (серпень 1907 — липень 1914 р.)	281
	10.5. Західноукраїнські землі в другій половині XIX — на початку XX ст.	285
	10.6. Українські землі в роки Першої світової війни	295
	10.7. Поява модерністської течії в українській культурі на рубежі XIX і XX ст.	299
11. Українська національно-демократична революція (1917–1920)	11.1. Лютнева революція в Росії та її вплив на Україну	302
	11.2. Проголошення автономії України	305
	11.3. Проголошення Української Народної Республіки. Війна Радянської Росії проти УНР	310
	11.4. Гетьманат П. Скоропадського	320
	11.5. Директорія УНР	325

	11.6. Західноукраїнська Народна Республіка	330
	11.7. Політика радянської влади в Україні 1919 р.	335
	11.8. Україна в другій половині 1919 — на початку 1920 р.	340
	11.9. Радянсько-польська війна та Україна	348
12. Україна в складі СРСР (1922—1939)	12.1. УСРР на початку 20-х років	352
	12.2. Нова економічна політика	359
	12.3. Утворення Радянського Союзу. Остаточна втрата Україною незалежності	363
	12.4. Індустріалізація: завдання, труднощі, характерні ознаки, особливості і наслідки	367
	12.5. Колективізація сільського господарства. Голод 1932—1933 рр.	373
	12.6. Культурне будівництво у 20—30-ті роки	382
	12.7. Політика коренізації: українізація і розвиток національних меншин	394
	12.8. Україна і процес формування тоталітарного режиму в СРСР	400
13. Західно-українські землі в 20—30-ті роки	13.1. Українські землі в складі Польщі	411
	13.2. Українські землі в складі Румунії	413
	13.3. Українські землі в складі Чехословаччини	421
14. Україна в роки Другої світової війни (1939—1945)	14.1. «Українське питання» в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Проголошення автономії Карпатської України	423
	14.2. Роль «українського питання» в німецько-радянському зближенні. Пакт Молотова — Ріббентропа	429
	14.3. Вхідження західноукраїнських земель до складу СРСР	433
	14.4. Напад Німеччини на СРСР. Проголошення Великої Вітчизняної війни	440
	14.5. Місце України у планах фашистів	447
	14.6. Встановлення фашистського окупаційного режиму	450
	14.7. Радянський партизанський рух на окупованій території України	453

	14.8. Збройна боротьба формувань ОУН–УПА в 1941–1944 рр.	459
	14.9. Визволення України	465
15. Повоєнна відбудова і розвиток України — в 1945 — середині 50-х років	15.1. Повоєнні адміністративно-територіальні зміни	469
	15.2. Зовнішньополітична діяльність УРСР	471
	15.3. Особливості процесу відбудови народного господарства України	474
	15.4. Рівень життя і побуту населення	478
	15.5. Радянізація західних областей України	480
	15.6. Боротьба ОУН–УПА з радянською репресивною машиною	484
	15.7. Масові репресії радянського режиму проти населення Західної України. Операція «Вісла»	486
	15.8. Культурно-ідеологічні процеси в Україні	489
16. Україна в умовах десталінізації (1956–1964)	16.1. Суспільно-політичне життя і політична боротьба в УРСР	493
	16.2. Соціально-економічний розвиток України	498
	16.3. Духовне життя в Україні: основні тенденції і характерні ознаки	506
17. Україна на порозі кризи: наростання застійних явищ (1965–1985)	17.1. Соціально-економічний розвиток УРСР	511
	17.2. «Стабілізація» і закритість суспільно-політичного життя	521
	17.3. Духовний розвиток суспільства: ідеологічний диктат	526
	17.4. Дисидентський рух	528
18. Україна і процес перебудови в СРСР (квітень 1985 — серпень 1991 р.)	18.1. Головні чинники, що зумовили процес перебудови	534
	18.2. Етапи перебудови та її наслідки для України	536
19. Україна на шляху незалежності	19.1. Стартові умови розгортання державотворчого процесу	558
	19.2. Трансформація політичної системи та становлення владних структур у 1991–2004 рр.	563
	19.3. «Помаранчева» революція	576

19.4. Характерні ознаки та особливості суспільно-політичного життя в 2005–2011 рр.	585
19.5. Конституційний процес	595
19.6. Формування багатопартійності	604
19.7. На шляху творення національної економіки (1991 – перша половина 1994 р.)	610
19.8. Реалізація нового соціально-економічного реформаційного курсу і його наслідки (друга половина 1994 – 2004 р.)	616
19.9. Соціально-економічний розвиток (2005–2011). Вплив світової економічної кризи на Україну	622
19.10. Специфіка взаємодії культури і суспільства в перехідний період	631
19.11. Основні тенденції розвитку сучасної української культури	633
19.12. Характерні ознаки релігійного життя	639
19.13. Роль національної ментальності в житті суспільства	641
19.14. Формування концепції зовнішньополітичного курсу	645
19.15. Альтернативні варіанти геополітичної орієнтації України	650
19.16. Західний напрям зовнішньої політики	652
19.17. Україна і СНД	670
Хронологічна таблиця	687
Термінологічний словник	695
Література	700

Бойко О. Д.
Б77 Історія України : підручник / О. Д. Бойко. — 4-ге вид., доповн. — К. : Академвидав, 2012. — 704 с. — (Серія «Альма-матер»).

ISBN 978-966-8226-89-2
ISBN 978-617-572-042-4

Під час підготовки четвертого видання підручника уточнено деякі формулювання, розширено, конкретизовано висвітлення окремих подій і фактів. Викладені вони в єдностях і суперечностях різноманітних тенденцій з осмисленням зумовленості вчинків історичних постатей. Проаналізовано і сучасні політичні, соціально-економічні, духовні процеси та тенденції.

Підручник прислужиться студентам, викладачам вищих навчальних закладів. Корисним буде учителям середніх шкіл та всім, хто прагне пізнати минуле, порозмірковувати над сучасними реаліями нашого народу.

УДК 94(477)(075.8)
ББК 63.3(4УКР)я73

Навчальне видання

Серія «Альма-матер»
Заснована в 1999 році

БОЙКО Олександр Дмитрович

Історія України

Підручник

4-ге видання, доповнене

Спільний проект із ВЦ «Академія»

Редактор Н. Л. Ленська
Коректор Т. А. Дічевська
Комп'ютерна верстка С. В. Гусєва

Формат 60х90/16. Ум. друк. арк. 44,0. Зам. 12-314.

«Академвидав»,
м. Київ, вул. Довженка, 3.
Тел./факс: (044) 483-19-24; 456-90-79.
E-mail: academvidav@8vitonline.com; academvidav@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1006 від 08.08.2002 р.

Віддруковано на ПАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»,
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.
Свідоцтво сорія ДК № 4063 від 11.05.2011 р.

Впроваджена система управління якістю
згідно з міжнародним стандартом DIN EN ISO 9001:2000